

A Mária Valéria

A mai József Attila lakótelep arculata az 50-es évek végén kezdett formálódni. Akkor álltak neki a barakkok, meg a sárból és téglából épített kényszerlakohelyek bontásának. Sok időbe telt, mire a fogolytáborokra emlékeztető Mária Valériát felszámolták. Egy-két kalyiba még a hatvanas években is megvolt, de a tervezők ügyeltek arra, hogy minden kételyt eloszlassanak: a deszkalakások mögött büszkén törtek az égbe az emeletesek, a boldog jövő hírnökei. Virágok már voltak akkor is, mikor a telep még csak szükségkórház volt, a sóderrel kijelölt utcák mellett, a barakkok széleire ültetve, az első világháború sebesültjei gondozták őket. Legelő volt erre, szemétkerakó, nem messze lőtér, korábban vágóhídi állatok halálsora, de legelőszőr lóversenyek helyszíne ez a terület, ahol ma már semmi sem utal a kátránypapírral fedett huzatos viskókra. Az itt lakók lakást kaptak a József Attilán. A nyomorban eltöltött évek alatt megszokták a kukázást, sokan még innen is eljártak a rakpartra, hazahordtak új lakásukban minden hasznosnak vélt hulladékot. Ahogy a Mária Valéria bontásához, az átneveléshez is hosszú idő kellett. Évek teltek el, mire megtanulták, hogyan kell állni az erkélyeken.

Vázlat a munkásszállókról

ifj. Schiffer Pálnak

Százezrek éltek munkásszállókon.
Nagy részük vidékről jött Budapestre.
A fiatalok a fővárosi életet hajszolták,
évek teltek el, mire rájöttek,
hogy amit láttak, az nem dicsekvésre való.
Az idősebbek már nem kerestek kalandokat,
csak dolgoztak, a fizetésük maradékát postázták
a családnak, és nem értették, miért nem jutnak előrébb.

A szerencséseeknek a szálló csak átmenet volt.
A kik végül hazamentek vagy megtapadtak
a városban, azok nagyokat bólogatva emlékeznek
vissza a spártai szobákra, az emelet mindig
piszkos fürdőjére, konyhájára. Sokan végezték itt.
Szárítókötéllel, késsel leltek a végső megoldásra.
De a legtöbben pengét nyeltek,
ahogy a börtönökben szokás.

Ahogy otthon

*Egy ilyen idős fiúnak már illik
egyedül elvégeznie a dolgát,
mondta az óvónő, és finoman
a mellékhelyiség felé lökte a gyereket.
Tudod, ahogy otthon szoktátok.*

A nagycsoportos pár perc múlva
visszaállt játszani. A többiek hamar
megéreztek a bűzt, az óvónőhöz
rohantak. Ahogy közelebb ment,
ő is megérezte a szagot, idegesen
a hóna alá kapta a gyereket,
és elindult vele a vécé felé.

A mellékhelyiségbe lépve azonnal
észrevette a sarokban az ürüléket.
Tudta, hogy a verés semmit sem fog érni,
megsimogatta a gyerek vállát, vigyázva,
nehogy a tetűirtóval kezelt hajhoz érjen.

Kényelem

A telepfelszámolási program sokak életkörülményeit tette elfogadhatóbbá. A családok a korábbi penészes bódék helyett húsz négyzetméteres lakásokat kaptak, amelyekhez udvar is tartozott. Bevetették a földet, paradicsomot, uborkát, borsót kezdtek termelni, a kerítések mentén apró sufnikat építettek, ezekben később disznókat tartottak. Sokan tárolóhelyként használták e fatákolmányokat, a szerszámokat, bicikliket pakolták ide vagy olyan tárgyakat, amelyektől nem férték el a házban. Egyesek azonban üresen hagyták, éjszaka pokrócot, kispárnát vettek magukhoz, átosontak a szépen növekvő veteményen, óvatosan kinyitották a deszkaajtót, és elhelyezkedtek a földpadlón.

Kolónia

A gyár utcaseprőket is alkalmazott. Hajnalban eltakarították a faleveleket, a csikkeket, összeszedték a kutyaszart, és váltottak pár szót az éjszakásokkal. Ezt a környéket sorompó választotta el a várostól, az utcaseprők időnként a fémrúd gyárfelőli oldalára álltak, és mosolyogva nézték a járókelőket. Két-három óránként újra végigmentek a kolónialakások sorai között, ha szerszámaikkal nem tudták, akkor kézzel szedték fel a földbe taposott papírdarabokat, szilánkokat. Késő délután, munkaidejük végén minden erejükkel dörzsölték az aszfaltot, egyetlen szennyeződést sem hagytak a járdán, földig hajolva, görnyedten haladtak, míg elértek az utca végére, a gyár oltárszerűen díszített főbejáratáig.

Amerika

Az acélgár toborzói a volt alkalmazottak mellett tanítók, papok, postamesterek voltak, akik nem csak a nagy fizetések ígéretével próbálták Salgótarjánba hívni az embereket, a dolgozóknak járó lakásokról is beszéltek, melyekhez kert, fürdő és vécé tartozott. Az idegen ajkú munkásság mellett palócok is jöttek, akik vagy itt, vagy a környező bányákban dolgoztak. Egy palócasszony nevezte el a gyár lakótelepét: felbontotta az első hónap fizetési borítékját, és remegő hangon mondta ki a távoli földrész nevét.

Ingázók

A fővárosban vagy egy másik nagyobb városban dolgozik. Több száz kilométer választja el az otthonától. Hazafelé öt-hat órát is állnia kell a vonaton. Miután leszáll, az állomás környéki kocsmákba megy. Fizet a régen látott barátoknak és a cigányzenészeknek. Vasárnap órákkal korábban elindul a peronokhoz, tudja, hogy tömve lesznek a vagonok. Várakozás közben vissza-visszaszalad a pulthoz, és kér egy nótát a családnak.

■ **Juhász Tibor** (Salgótarján, 1992): költő. Verskötete: *Ez nem az a környék* (FISZ, 2015).